

The background of the cover is a photograph of a pond with tall reeds and small white flowers. The image is partially obscured by several overlapping, semi-transparent teal and dark teal shapes that create a layered, organic effect. The text is overlaid on these shapes.

Voortgangsrapportage Rijn-West 2012

Schoon Water in Beeld

Voorwoord

Voor u ligt *Schoon water in Beeld 2013*. Deze publicatie geeft een beeld van de inspanningen om de waterkwaliteit in Rijn-West te verbeteren en de voortgang daarvan. Ondanks de financiële en economische crisis, die ook alle partijen van het Regionaal Bestuurlijk Overleg Rijn-West raakt, kunnen we ook dit jaar constateren dat er goede vooruitgang is geboekt bij de uitvoering van maatregelen. Was die vooruitgang in 2011 nog met name zichtbaar doordat maatregelen in

uitvoering waren genomen, in 2012 zien we goede vooruitgang in het aantal maatregelen dat gereed is gekomen. Inmiddels is ruim 70% van de KRW-maatregelen in Rijn-West in uitvoering of gereed. Met dat resultaat zijn we goed op weg met de uitvoering van het maatregelpakket.

Het jaar 2012 was voor Rijn-West opnieuw een jaar van voortbouwen, waarbij een paar belangrijke mijlpalen aan het eind van het jaar binnen handbereik zijn gekomen. Slim en efficiënt samenwerken blijkt tot goede resultaten te leiden. In 2012 zijn de rapportages van het Nutriënten Advies en het project Stroomgebiedafstemming verder uitgewerkt. Begin 2013 zullen deze definitief worden vastgesteld. Het Nutriënten Advies "Nutriëntenmaatwerk in de polder" heeft inmiddels geleid tot een 'besluit tot samenwerking' tussen het RBO en de landbouwsector. Het RBO en de sector hebben de wil om het advies tot uitvoer te brengen en daarmee een fundamentele regionale bijdrage te leveren aan de nutriëntenproblematiek en verbetering van de waterkwaliteit.

We werken nu al een aantal jaren hard aan de maatregelen uit het 1e Stroomgebiedbeheerplan. De resultaten daarvan zijn deels al zichtbaar, voorbeelden daarvan vindt u in deze rapportage. Maar het echte rendement van die maatregelen zal pas in de komende jaren tot uiting komen. Onze inzet voor de periode 2015-2021 is om achteruitgang van waterkwaliteit tegen te gaan en te doen wat in ons vermogen ligt om die kwaliteit verder te verbeteren. Ook in tijden van crisis blijft water op de agenda staan. Want schoon water is een drager voor een gezonde, productieve en aangename omgeving waar bewoners en bezoekers zich thuis voelen. Daarom blijven we de inspanningen leveren die nodig zijn. De beperkte middelen maken het stellen van heldere prioriteiten noodzakelijk, mede op basis van een maatschappelijke afweging. Het werk slimmer doen in plaats van meer werk doen is het motto. Zorgen voor een goede focus, resultaten boeken en deze vooral ook laten zien. Nederland is een waterland. Het zou onze eer te na moeten zijn als we het niet op orde krijgen.

Ik kijk ernaar uit om samen met alle betrokken overheden en maatschappelijke partijen in het stroomgebied Rijn-West in 2013 de kiem te leggen voor een ambitieus maar realistisch ontwerp voor het 2e Stroomgebiedbeheerplan. In 2013 starten we met de KRW gebiedprocessen, waarbij ik wil inzetten op goede synergie met de lopende watertrajecten, zowel regionaal als nationaal.

Ralph de Vries

Gedeputeerde provincie Utrecht

Voorzitter Regionaal Bestuurlijk Overleg Rijn-West

2

Inleiding

Eind 2012 was de uitvoeringsperiode van het 1^e Stroomgebiedbeheerplan (SGBP) halverwege. De uitvoering van maatregelen laat goede voortgang zien, als is nog niet voor iedere categorie 90% 'operationeel' (gereed of in uitvoering) die het Rijk als streefwaarde aanhoudt. De verwachting is, dat verreweg het grootste deel van de maatregelen voor december 2015 zal zijn uitgevoerd. Het zal nog enige tijd vragen voor het effect van de uitgevoerde maatregelen op de waterkwaliteit breed zichtbaar wordt. Plaatselijk zijn hier en daar wel duidelijke verbeteringen te bemerken.

Twee belangrijke Rijn-West projecten naderden eind 2012 hun afronding: het nutriëntenproject en de stroomgebiedsafstemming. Deze leveren belangrijke bouwstenen voor de voorbereiding van het 2^e SGBP, die in 2013 van start gaat met gebiedsprocessen. Daarin zal waterkwaliteit centraal staan als drager van een gezonde, productieve en aangename leefomgeving. De kwaliteit van die omgeving is op veel plaatsen nog steeds niet wat die moet zijn voor mens, dier en plant maar zeker ook als economische factor. In 2013 zal daarvoor een volgende stap worden gezet.

Kwaliteitsbaggeren

Meer doen met beschikbare kennis en informatie

Hoe breng je het effect van baggeren op de waterkwaliteit in kaart, zodat het baggeren optimaal en zo kosteneffectief mogelijk bijdraagt aan die waterkwaliteit? Waterschap Rivierenland is één van de waterschappen die actief werkt aan het benutten van gegevens uit het meetnetwerk om kwaliteitsbaggeren een impuls te geven. Jaarlijks baggert het waterschap ongeveer 350 km aan watergangen, waarmee het circa 400.000 m³ baggerspecie verwijdert. Die baggerinspanning is vastgelegd in een Meerjaren Baggerprogramma met als doel het watersysteem op orde te houden en tegelijk de waterkwaliteit te verbeteren. Het baggeren van waterlichamen wordt in Rivierenland opgevoerd als een KRW-maatregel en de bijbehorende m³ worden gemeld aan Brussel. De KRW heeft een belangrijke impuls gegeven aan het nadenken over en uitvoeren van baggerwerken (ook) voor waterkwaliteit.

De bijdrage van baggeren aan de waterkwaliteit bestaat vooral uit het verwijderen van nutriënten en milieuhygienische verontreinigingen in waterbodems en het vergroten van de waterdiepte. Dat bevordert de randvoorwaarden voor een gezond ecosysteem, te beginnen met een goede stand van waterplanten en oevervegetatie.

Oordeel over kosteneffectiviteit

Dat klinkt simpel, maar de praktijk is weerbarstig. Inmiddels is gebleken dat chemisch-fysische processen in waterbodems en oppervlaktewater complexer zijn dan vaak wordt aangenomen. Dat geldt ook voor de invloed van externe factoren op de waterkwaliteit zoals het inlaten van gebiedsvreemd water en externe eutrofiering. De vraag hoe het effect van baggeren op de waterkwaliteit in kaart te brengen bleek niet zo makkelijk te beantwoorden.

Samen met een aantal andere waterschappen heeft Rivierenland deelgenomen aan het Watermozaiek-project Baggernut (zie www.watermozaiek.nl). Daarin is een meet- en beoordelingssysteem ontwikkeld waarmee maatregelen ter bestrijding van interne eutrofiering - met name baggeren - kunnen worden beoordeeld op

Foto: Waterschap Rivierenland

hun kosteneffectiviteit. De resultaten leverden een vrij divers beeld: in sommige gevallen kon wel een kwaliteitsverbetering aangetoond worden, in andere gevallen niet of niet duidelijk.

Toepassing van kennis in de praktijk

Daarom heeft Waterschap Rivierenland een vervolg aan het project gegeven, waarbij de verschillende informatiebronnen naast elkaar zijn gelegd en geïnterpreteerd. Aan de hand van de baggerplanning zijn baggergebieden geselecteerd die korter of langer geleden zijn gebaggerd en aan de hand van meetgegevens is nagegaan welke veranderingen in de waterkwaliteit in de loop van de tijd optreden. Ook hier bleef het beeld diffuus, maar bij vegetatie leek er een verband te zijn. Voldoende reden voor verder onderzoek. In elk geval heeft het project meer inzicht opgeleverd in de praktische toepassing van kennis en informatie. Met een verbeterd monitoringsprogramma willen we de komende jaren betere uitspraken kunnen doen over de relatie baggeren en de waterkwaliteit. Het blijkt stimulerend om hier met collega's binnen en buiten het waterschap over na te denken. Iedereen is enthousiast en gaat hier verder mee aan de slag. De verwachting is dat het project verdere resultaten gaat opleveren.

MEER INFORMATIE:

Waterschap Rivierenland, L.M. Boot (projectleider baggeren)

Uitvoering van de KRW-maatregelen

3.1. Kwantitatief overzicht

In 2012 is goede vooruitgang geboekt bij de uitvoering van de KRW-maatregelen. In 2011 was de vooruitgang vooral zichtbaar doordat maatregelen in uitvoering zijn genomen, in 2012 is ook een goede vooruitgang te zien bij het aantal maatregelen dat gereed is gekomen.

Het Rijk beoordeelt de voortgang binnen een categorie maatregelen als "voldoende" indien op 1-1-2013 meer dan 90% van de maatregelen "operationeel" is, dat wil zeggen in uitvoering of gereed. In Rijn-West is dit bij 10 van de 36 categorieën het geval. Bij 7 categorieën is tussen 80% en 90% operationeel.

Mate van vooruitgang verschilt per categorie

De vooruitgang is zichtbaar in alle categorieën maatregelen, er zijn wel verschillen in de mate van vooruitgang. De uitvoering van maatregelen voor aanpak van puntbronnen, de aanpak van diffuse bronnen en het aanpassen of verplaatsen van grondwaterwinningen verlopen goed, het overgrote deel hiervan is in uitvoering of gereed. Een aantal maatregelen bij rwzi's is gefaseerd, omdat wordt bestudeerd of centralisering van een aantal rwzi's een betere oplossing biedt.

Wisselend beeld bij inrichtings- en beheermaatregelen

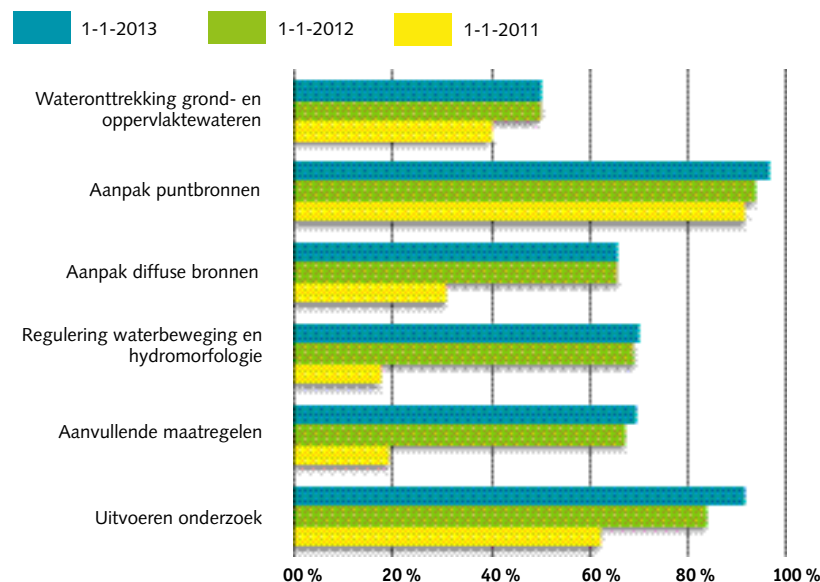
Bij de inrichtingsmaatregelen (regulering waterbeweging en hydrologie) is het beeld wat meer wisselend. Door samenhang met natuurprojecten en de noodzaak van grondverwerving hebben veel van deze maatregelen een langere voorbereidingstijd nodig. Van de natuurvriendelijke oevers is inmiddels meer dan de helft in uitvoering of gereed, en datzelfde geldt voor de vispassages. Naar verwachting zal het grootste deel van deze maatregelen in de periode 2013-15 worden gerealiseerd. In een beperkt aantal gevallen is mogelijk fasering tot na 2015 aan de orde.

Voor de aanvullende maatregelen geldt eenzelfde wisselend beeld, vooral bij beheermaatregelen zoals aanleg van speciale leefgebieden en actief vegetatie- of visstandbeheer. Deze zijn vaak gekoppeld aan de realisatie van inrichtingsmaatregelen. Nieuwe inzichten in de effectiviteit van beheer hebben in enkele gevallen geleid tot fasering of heroverweging.

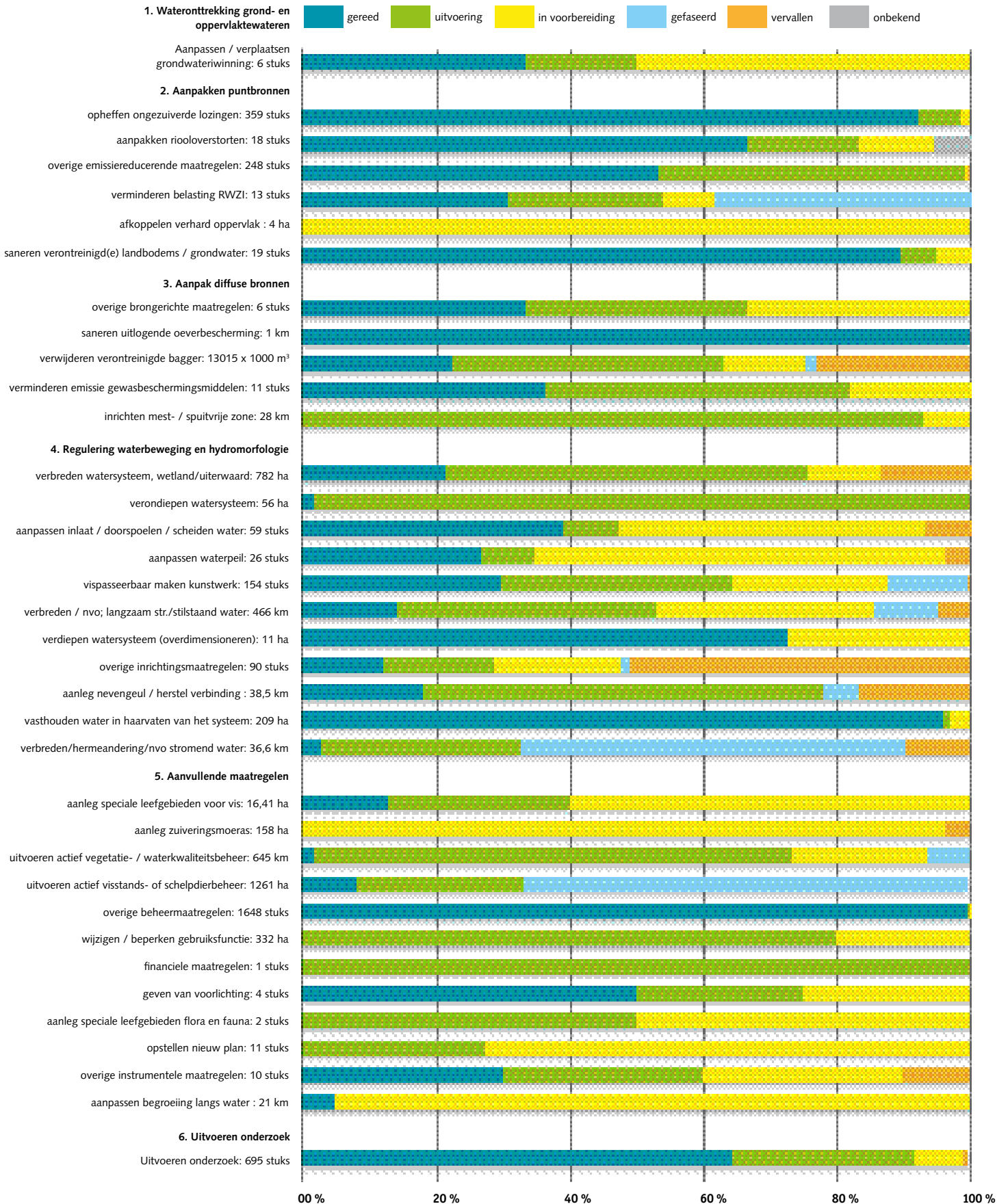
Uitvoering van de onderzoeksmaatregelen verloopt voorspoedig. Twee derde hiervan is gereed, in 2013 zal het grootste deel van de resterende onderzoeksmaatregelen gereed komen.

Het verkrijgen van een goed vergelijkbaar cijfermatig overzicht blijft een flinke inspanning vragen. Er blijven hier en daar verschillen in de wijze van rapportage, vooral waar locaties en maatregelen uit meerdere delen bestaan die in verschillende fasen verkeren (bijvoorbeeld verschillende onderzoeken naar bodemsanering bij één drinkwaterwinning). De verwachte efficiencywinst door aanlevering via het Informatiehuis Water is nog niet gerealiseerd.

Voortgang maatregelen per krw-categorie

Stand van zaken uitvoering maatregelen Rijn-West per 1-1-2013 (percentages)

3.2 Waterschappen: grotendeels op schema

Halverwege de planperiode van het 1^e SGBP ligt de uitvoering van de KRW-maatregelen in zijn algemeenheid goed op schema. De onderzoeksprojecten zijn vrijwel allemaal afgerond of in een vergevorderd stadium. Gezamenlijk met de landelijke onderzoeksprogramma's levert dit veel kennis en inzicht op die ingezet zal worden in het nieuwe planproces voor het 2^e SGBP dat in 2013 begint. Voorbeelden zijn het onderzoek 'Baggernut' en het pilotproject rond flexibel peilbeheer.

De aanpak van diffuse en puntbronnen verloopt volgens schema, zo is flinke vooruitgang geboekt bij het verwijderen van verontreinigde bagger.

In kwantiteit belangrijke inrichtingsmaatregelen als natuurvriendelijke oevers en het realiseren van vispassages worden bij het merendeel van de waterschappen volgens de planning gerealiseerd. De verwerving van de benodigde gronden blijft lastig en leidt bij een enkel waterschap tot een achterstand op de planning. Deze wordt in de 2^e helft van de planperiode waarschijnlijk ingelopen. De meeste waterschappen verwachten de maatregelen volgens schema in 2015 gerealiseerd te hebben, enkele waterschappen hebben te maken met bezuinigingen waardoor niet het totale voorgenomen maatregelenpakket gerealiseerd zal kunnen worden.

Ook de door andere partijen, zoals terreinbeheerders, uit te voeren maatregelen liggen grotendeels op schema.

3.3 Provincies: gebiedsdossiers vrijwel gereed, gemengd beeld bij Natura 2000

Net als in voorgaande jaren was de inspanning van de provincies vooral gericht op het in beeld brengen en reduceren van bedreigingen voor de grondwaterkwaliteit en op het realiseren van hydrologische maatregelen in de Natura 2000 gebieden. De uitvoering ligt grotendeels op schema, mogelijk moeten enkele Natura 2000 maatregelen worden doorgeschoven naar de volgende planperiode.

Gebiedsdossiers vrijwel afgerond

Het opstellen van de gebiedsdossiers voor drinkwaterwinning en onderzoek naar mogelijk verontreinigde bodemlocaties is vrijwel afgerond. Voor een aantal van de minst kwetsbare winningen zal in 2014 een gebiedsdossier worden opgesteld.

Een zestal locaties is aangemerkt als spoedlocaties waarvoor saneringsmaatregelen moeten worden getroffen. Het streven is dat uiterlijk 2015 de aanpak van de spoedlocaties is gestart. Het is echter de vraag in hoeverre dit voor de spoedlocaties met verspreidingsrisico's realistisch is.

Daarnaast is voor een aantal locaties monitoring noodzakelijk, de plannen hiervoor zijn opgesteld en de monitoring is gestart. In Noord-Holland wordt een aantal op preventie gerichte maatregelen uitgewerkt. In Gelderland wordt één waterwinning gesloten, daarvoor wordt geen dossier meer opgesteld.

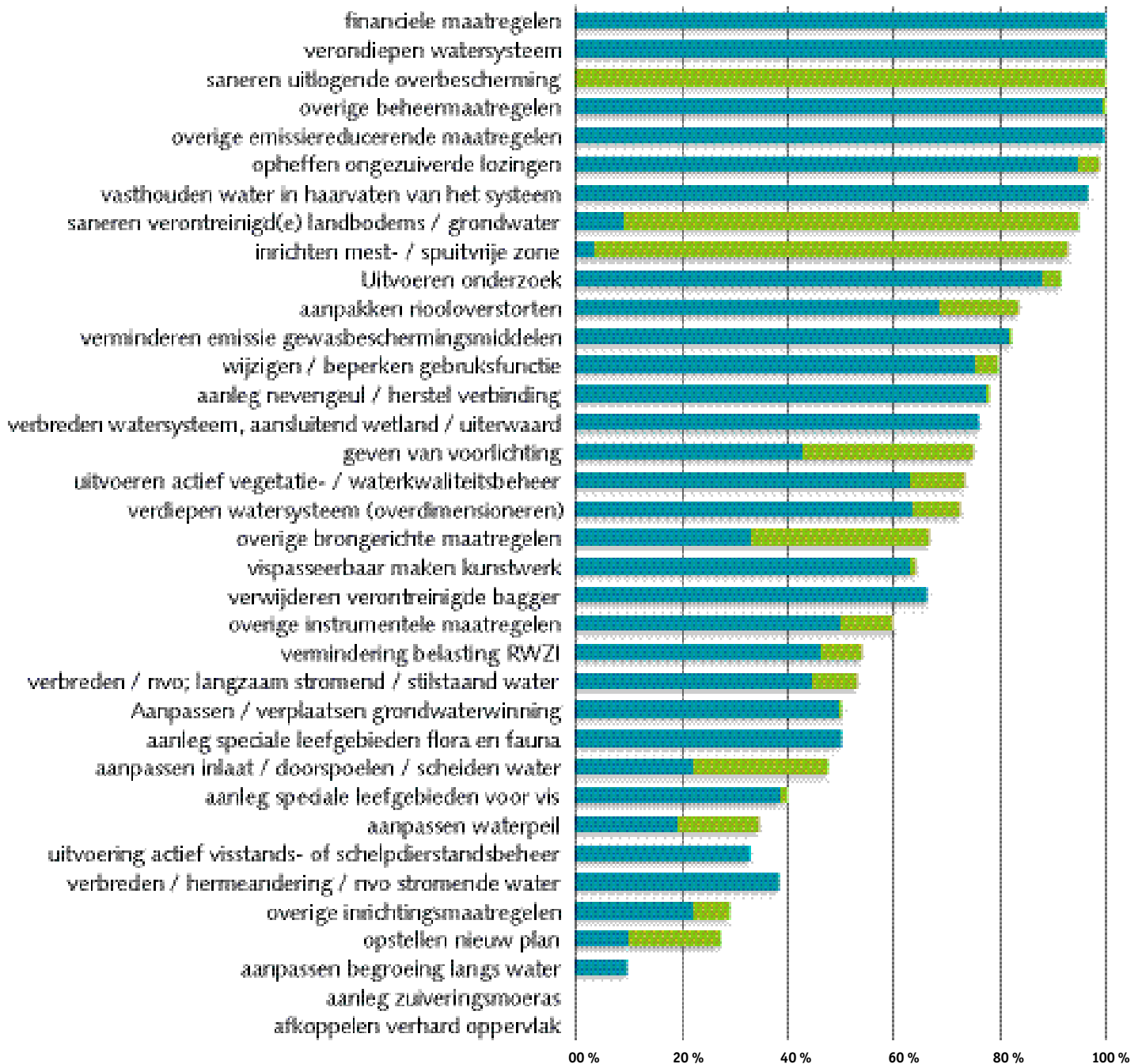
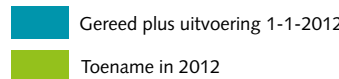
De maatregelen gericht op bestrijdingsmiddelen in beschermde waterwinningen zijn in Zuid-Holland en Utrecht voor het grootste deel gereed.

Gemengd beeld bij Natura 2000 gebieden

Bij de uitvoering van maatregelen in de Natura 2000 gebieden is het beeld gemengd. De provincie voert de regie bij het opstellen van N2000 beheerplannen, de uitvoering van veel maatregelen ligt deels bij de waterschappen.

In een aantal gebieden is er een (concept) N2000 beheerplan en is de uitvoering van hydrologische maatregelen in volle gang. Dat geldt bijvoorbeeld voor de Nieuwkoopse Plassen. In andere gebieden is een beheerplan vastgesteld en kan de uitvoering starten, zoals Voordelta, Oudeland van Strijen en Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein in Zuid-

Ontwikkeling in 2012: Maatregelen in uitvoering plus maatregelen die gereed zijn (percentages)

Holland. In de Utrechtse N2000-gebieden wordt de uitvoering van een deel van de voorgenomen maatregelen voorbereid of is nog in een planvormingsfase. De uitvoering van de wateropgave in deze gebieden is vertraagd, met name omdat er voor de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) eerst veel moest worden uitgezocht. Ook is er nog steeds veel onduidelijkheid over de financiën (zowel vanuit PAS en LIFE+ subsidie). De aanwijzingen voor N2000 zijn nog niet definitief.

Meetronde grondwaterkwaliteit

In 2012 is er een KRW-meetronde uitgevoerd voor de grondwaterkwaliteit. Daaraan voorafgaand zijn de grondwatermeetnetten geoptimaliseerd. De voorlopige uitkomsten geven aan dat er in de individuele stoffen en in het algehele beeld weinig veranderingen zijn waargenomen ten opzichte van de metingen in 2006. Op sommige plaatsen is de concentratie nitraat wat hoger. De kwaliteit laat in het algemeen geen achteruitgang zien (geen normoverschrijding). De kwantiteit ziet er stabiel uit. De KRW Toestand- en Trendanalyse is in uitvoering.

Zuid-Holland maakt in 2013 een start met de opzet van een integraal verdrogingsmeetnet voor alle N2000- en TOP-gebieden. In Gelderland is het beleidsmeetnet verdroging voor de zomer van 2013 gereed.

3.4 Rijkswaterstaat: uitvoering in volle gang

De voortgang van het aangepaste maatregelenpakket van Rijkswaterstaat ligt op schema. Veel maatregelen in het rivierengebied worden gerealiseerd in samenwerking met de Dienst Landelijk Gebied en in samenhang met andere programma's zoals Ruimte voor de Rivier en NURG. De maatregelen in het rivierengebied richten zich op het vergroten van leefgebied (zoals kwel- en nevengeulen) en het verbeteren van de vispasseerbaarheid.

De bezuinigingen op het KRW-budget hebben in 2011 een herziening van het Beheerplan Rijkswateren noodzakelijk gemaakt. De uitvoering van de resterende maatregelen is volop aan de gang en loopt volgens schema. In 2012 zijn opnieuw verschillende vispassages en projecten bij oevers en uiterwaarden in uitvoering gekomen. De verwachting is dat de bijgestelde planning voor 2015 zal worden gehaald, met uitzondering van de maatregelen die als gevolg van de bezuinigingen worden gefaseerd.

Besloten is de Kier in de Haringvlietsluizen open te zetten. Daadwerkelijke uitvoering hiervan hangt samen met de realisatie van een zoetwaterkanaal in Zuid-Holland, de maatregel is daarom gefaseerd.

Nieuwkoopse Plassen: een gebied met hoge kwaliteit. Vooral in de kleinere sloten is kwaliteitsverbetering zichtbaar
Foto: Otto Cox

Foto: PWN

Werken aan levende en gezonde duinen

Het project Noordwest Natuurkern wil de natuurlijke dynamiek in het duingebied van Zuid-Kennemerland terugbrengen. Die dynamiek was verdwenen door het van oudsher vastleggen van stuifzand en door voedselrijke neerslag met als gevolg het dichtgroeien met grassen, struiken en bomen. Daardoor dreigde de karakteristieke rijke duinflora en fauna in dit natuurgebied te verdwijnen. Zuid-Kennemerland is niet voor niets aangewezen als Nationaal Park en als Natura 2000 gebied, dus er waren maatregelen nodig.

Duinbeheerders Natuurmonumenten en drinkwaterbedrijf PWN hebben samen met het Hoogheemraadschap Rijnland het project Noordwest Natuurkern ontwikkeld. Dit maakt deel uit van het Dutch Dune Revivalproject en krijgt subsidie van de Europese Unie en de Provincie Noord-Holland.

Wind als motor

Wind is de belangrijkste motor om dynamiek in de duinen terug te brengen. In 2012 zijn 5 sleuven gegraven in de zeereep (de eerste duinenrij) en van vijf achterliggende paraboolduinen is de bovenlaag afgeplagd. Stuiwend zand, minder bescherming tegen de wind en meer ingeblazen zout moeten er voor zorgen dat de duinen weer verjongen en klimaatbestendig worden. Karakteristieke duinplanten en dieren krijgen zo meer kans.

Vernatten van duinvalleien

Daarnaast is gewerkt aan het vernatten van een aantal valleien in duingebied De Bokkedoorns. Door de jarenlange drinkwaterwinning verdroogden de duinen. Na het stoppen van de grondwaterwinning

aan het begin van deze eeuw kon het natuurlijke grondwaterniveau zich langzaam maar zeker herstellen. PWN en de provincie Noord-Holland voerden maatregelen uit om grondwateroverlast in de woonkernen in de duinzoom te voorkomen. Daarna zijn in fasen 26 duinvalleien afgeplagd zodat het grondwater weer aan het oppervlak kan komen. In totaal moet er 300 ha vochtig duinmilieu gaan ontstaan.

Een deel van het zand dat vrijkwam bij het graven van de windsleuven is gebruikt om het diepe Cremermeer ondieper te maken en meer glooiende oevers te geven. Dat trekt veel meer vogels en planten. Verder ontstaat aan de duinvoet een natte duinvallei van zo'n 7 ha.

Met eigen ogen veranderingen zien

Op 5 oktober 2012 verrichtte gedeputeerde Jaap Bond van Noord-Holland de officiële openingshandeling van Noordwest Natuurkern door de eerste sleuf te graven. Februari 2013 waren alle sleuven klaar. De eerste resultaten zijn inmiddels zichtbaar. De dynamiek is duidelijk toegenomen en de wind verplaatst bij een flinke storm tonnen zand. De meest zuidelijke sleuf is onderdeel van de nu al populaire wandeling Rondje Sleuf, dat bezoekers in staat stelt de nieuwe dynamiek zelf te beleven. En dat is belangrijk: één van de doelen van Noordwest natuurkern is een grotere natuurbeleving van bezoekers: zelf ervaren hoe de Nederlandse kust met zijn duinen is ontstaan.

MEER INFORMATIE:

Piet Veel, PWN (www.pwn.nl)

Onder andere door verplaatsing van een rioolwaterzuivering is de waterkwaliteit in de Amsterdamse grachten sterk verbeterd. Foto: Waternet

De waterkwaliteit in Rijn-West laat sinds 2009 gemiddeld genomen een heel lichte vooruitgang zien. Het is echter nog te vroeg om tot eenduidige conclusies te komen over het effect van de KRW-maatregelen. Door de uitvoering van de KRW-monitorsprogramma's zijn veel meer meetgegevens beschikbaar dan voor het 1^e SGBP. Daar waar in 2009 nog veel conclusies gebaseerd waren op alleen beheerdersoordeel, wordt dit nu veelal ondersteund door meetgegevens. Daarmee is het inzicht in de waterkwaliteit sterk vergroot. Dat verbeterde inzicht leidt in een aantal gevallen ook tot nieuwe maatregelen en de daaraan verbonden beoordeling over doelbereik.

Chemische kwaliteit

De chemische waterkwaliteit laat in veel gebieden kwaliteitsverbeteringen zien. Die verbeteringen zijn zichtbaar bij uiteenlopende stoffen en algemeen fysisch-chemische criteria zoals zuurstofgehalte, doorzicht of pH. Vaak wordt echter, ondanks die verbetering, de norm nog niet gehaald. Daar waar geen goed totaaloordeel wordt behaald hangt het vaak op één parameter. In gebieden waar de chemische waterkwaliteit duidelijk is verbeterd is er vaak een zichtbare relatie met het beperken van lozingen, bijvoorbeeld door aansluiten op de riolering, met aanpassingen aan rwzi's en met een betere kwaliteit van inlaatwater. Een voorbeeld hiervan is de waterkwaliteit van de Amsterdamse grachten, die met name als gevolg van verplaatsing van een rwzi sterk is verbeterd.

De belangrijkste probleemstoffen in veel deelgebieden zijn de nutriënten Stikstof (N) en Fosfor (P). Deze stoffen hebben een relatie met de landbouwsector, met de afgifte vanuit de bodem en met de kwel van grondwater. Nalevering vanuit de bodem zal bijvoorbeeld in veel wateren nog lange tijd zorgen voor te hoge gehalten aan N en P. Om deze redenen heeft het RBO Rijn-West in 2010 het nutriëntenproject gestart (zie hoofdstuk 4) en de pilot stroomgebiedsafstemming.

Ecologische kwaliteit

In de ecologische kwaliteit is nog weinig verbetering zichtbaar. Dit is overeenkomstig de verwachting. Veel maatregelen zijn pas recent genomen of staan nog op het programma. Die maatregelen zorgen wel voor de omstandigheden voor een verbeterd ecosysteem, maar het vraagt meer tijd voordat de flora en fauna zich ook duurzaam vestigen en de ecologische kwaliteit zichtbaar wordt. Ook is op veel plaatsen verbe-

tering van de chemische waterkwaliteit een randvoorwaarde voor ecologisch herstel. Deze is nog niet overal voldoende. De verwachting is dat het rendement van de genomen maatregelen over enkele jaren duidelijk is. Op een aantal plaatsen is wel een nadrukkelijke verbetering zichtbaar. Dit is bijvoorbeeld het geval in de Bovenkerker Polder, de Loenderveense Plas, Nieuwkoop, Stad van de Zon in Heerhugowaard en verschillende plassen in het duingebied. Dit zijn vaak wateren die min of meer geïsoleerd zijn ten opzichte van het hoofdwatersysteem. In andere wateren is wel voortgang op deelaspecten, vooral bij vis, maar is er bij de ontwikkeling van andere aspecten zoals waterplanten of macrofyten nog weinig voortuitgang.

Donorplanten voor Het Nieuwe Water en het Zwethkanaal

Langs het Nieuwe Water en het Zwethkanaal in de gemeente Westland zijn natuurvriendelijke oevers aangelegd. Dit is onderdeel van maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren door de waternatuur verder te ontwikkelen. Hoe meer verschillende waterplanten en vissoorten des te schoner het water vaak is. Voor het verbeteren van de leefomgeving van planten en dieren zijn 2,76 ha natuurvriendelijke oevers en een vispaaiplaats aangelegd. Eerst is het profiel van de oevers aangepast, zodat een flauw talud is ontstaan. Voor het beplanten van deze oevers is voor het eerst gebruik gemaakt van planten uit andere natuurvriendelijke oevers binnen het beheergebied. Het gaat onder andere om rietgras, grote kattenstaart, gele lis, moeraszegge, witte waterlelie en gele plomp. De planten voor het Nieuwe Water komen uit een nabij gelegen natuurvriendelijke oever in het Oranjekanaal. Deze natuurvriendelijke oever is overvol en daarom kan deze 'donorplanten' leveren voor hergebruik langs het Nieuwe Water.

Betere ontwikkelingskansen en lagere kosten

Op de oever langs het Oranjekanaal worden de planten in regelmatige

vakken verwijderd waardoor de flora en fauna daar weer de ruimte krijgt om te groeien. Voorheen kocht Delfland bij leveranciers stekken en zaden waarmee de oevers werden ingeplant. In dit project is er voor gekozen om donorplanten van ca 40 x 40 cm te gebruiken, omdat de gebruikte pollen naar verwachting robuust genoeg zijn om de vraat van ganzen en andere watervogels te weerstaan. Het gebruik van gebiedseigen planten vergroot de kans op een succesvolle ontwikkeling en bespaart kosten.

De natuurvriendelijke oever is onderdeel van een ecologische zone die het Staelduinsebos ten zuiden van Naaldwijk verbindt met het duinlandschap aan de kust.

De aanleg van de natuurvriendelijke oever is gestart in 2012, het beplantingswerk is in maart 2013 uitgevoerd.

MEER INFORMATIE:

Hoogheemraadschap van Delfland, Leo Maarse,
lmaarse@hhdelfland.nl

Naar een effectief regionaal nutriëntenbeleid

Het effect van natuurvriendelijke oevers wordt na enige tijd zichtbaar. Foto: Waterschap Rivierenland

Het nutriëntenproject van RBO Rijn-West naderde in 2012 haar voltooiing. In maart 2013 werd met het vaststellen van het eindadvies "Nutriëntenmaatwerk in de polder" een belangrijke mijlpaal bereikt. Nu gaat het op uitvoering aan komen.

Succesvolle samenwerking met agrarische sector

De aanpak is het product van samenwerking tussen het Regionaal Bestuurlijk Overleg (RBO) Rijn-West en betrokken partijen in de agrarische sector, met name LTO en KAVB, maar ook agrarische natuurverenigingen en onderzoeksinstituten.

Aanleiding voor het project was de constatering dat in veel waterlichamen sprake blijft van een "doelgat" voor nutriënten (stikstof en fosfor), ook na uitvoering van de maatregelen uit het SGBP. Zowel het RBO als de agrarische sector waren zich ervan bewust dat samenwerking noodzakelijk zou zijn om tot oplossingen te komen. Daarom is vanaf 2010 gezamenlijk gewerkt aan een regionale aanpak. Het advies "Nutriëntenmaatwerk in de polder" is daarvan het voorlopige resultaat. Zo'n regionale aanpak kan in de ogen van het RBO Rijn-West overigens niet zonder een parallelle inspanning via het generieke mestbeleid en de herziening van het gemeenschappelijke landbouwbeleid, alsmede een inzet op verdere innovaties ("het nee, tenzij"-principe).

Maatwerk in 3 pijlers

De kern van de voorgestelde aanpak is gebiedsgericht maatwerk in 3 pijlers: "beter doen wat werkt", "werken aan onbekenden" en "doorwerken en verankeren". Deze pijlers zijn uitgewerkt voor de deelgebieden bollen, veenweiden en diepe polders. De aanpak bestaat uit een stappenplan om de nutriëntenopgave scherper in beeld te brengen, een overzicht van kansrijke maatregelen en aanbevelingen over instrumenten om brede implementatie van de maatregelen te stimuleren.

In 2012 is in werkgroepen voor elk van de 3 deelgebieden hard gewerkt aan het overzicht van kansrijke maatregelen en instrumenten. De werkgroepen bestonden uit vertegenwoordigers van de waterbeheerders en van de agrarische sector. Ook een werkgroep van nutriëntdeskundigen van de waterschappen heeft een belangrijke bijdrage geleverd, met name door het opstellen van het stappenplan.

In november 2012 is een concept-rapportage besproken in het RBO. Dit advies is door zowel RBO als LTO en KAVB positief ontvangen. Na aanpassing en completering is het advies "nutriëntenmaatwerk in de polder" in maart 2013 vastgesteld. Tegelijk wordt gewerkt aan het omzetten van de aanbevelingen in afspraken tussen de partijen.

“Nutriëntenmaatwerk in de polder” levert ook een belangrijke bouwsteen voor de gebiedsprocessen in 2013.

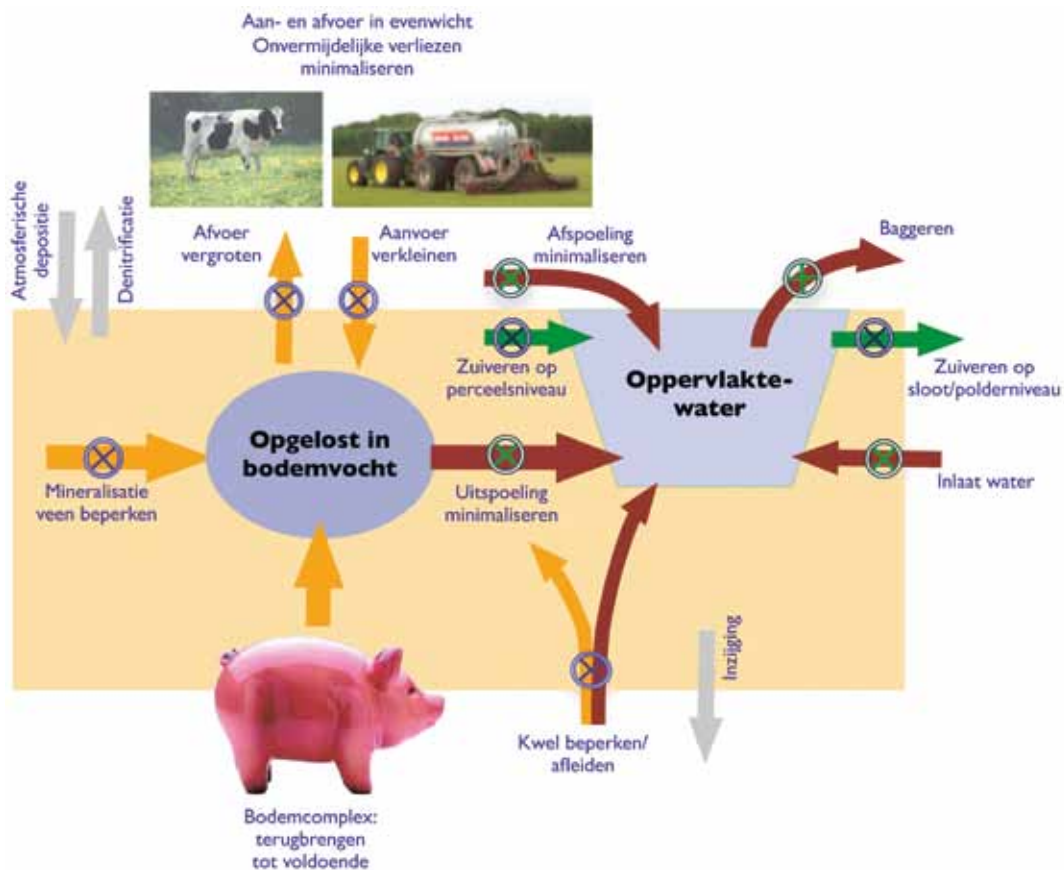
Meer informatie: www.rijnwest.nl/nutrienten

Enkele voorbeelden van kansrijke maatregelen:

- Veenweiden: kringlooplandbouw, precisiebemesting, verminderen erfafspoeling
- Diepe polders: duurzaam bodembeheer, ondiepe irrigatie, peilgestuurde drainage
- Bollengebied: composteren eigen organische meststoffen, vaker slootschonen en baggeren, ontwikkeling en gebruik mineralenarme organische mest

Behalve in bovenstaande 3 gebieden speelt de nutriëntenproblematiek ook een rol in de glastuinbouw. Hieraan wordt gewerkt via het Platform duurzame Glastuinbouw, onder andere via het uitvoeringsprogramma “glastuinbouw waterproof”.

Nutriëntenstromen en mogelijkheden deze te beïnvloeden

Afwenteling beter in beeld

Pilot Stroomgebiedsafstemming

Het is duidelijk dat er in Rijn-West sprake is van afwenteling van probleemstoffen N (stikstof), P (fosfor), Cu (koper), Zn (zink) en PAK's (Polyaromatische koolwaterstoffen). Er is afwenteling vanuit het buitenland én uit Rijn-West naar de Noordzee en andere benedenstroomse rijkswateren, en binnen Rijn-West tussen regio's, naar rijkswateren en naar beschermde gebieden.

In verhouding tot het Nederlandse oppervlak binnen het internationale Rijnstroomgebied levert Rijn-West een relatief hoge bijdrage aan vrachten N, P, Cu en Zn.

Het beeld van de problematiek is veel scherper geworden door het werk aan de Rijn-West pilot Stroomgebiedsafstemming. In 2012 is hard gewerkt aan de 2^e fase van deze pilot, waarbij het werkgebied is uitgebreid van de 2 beheergebieden die in de 1^e fase zijn onderzocht tot alle gebieden in Rijn-West. Begin 2013 is een concept-rapportage verschenen, die in maart 2013 in het RBO is besproken.

Vrachtberekeningen en bronanalyse

In de pilot zijn gegevens over vrachten en lozingen verzameld bij de waterschappen, bij Rijkswaterstaat en uit diverse andere gegevensbronnen, zoals de emissieregistratie database. De gegevens gaan over de periode 2001-2010. Dit levert een goed beeld van de variatie in vrachten, omdat er zowel natte als droge jaren in deze periode zitten. Op basis van deze gegevens zijn vrachtberekeningen gemaakt en is een bronanalyse uitgevoerd.

Relatief grote bijdrage Rijn-West

Fytoplankton en de probleemstoffen N, P, Cu, Zn en PAK zijn een knelpunt voor het halen van de KRW- en KRM-doelen in de Noordzee. In de Noordzee kustzone nemen weliswaar de omvang en intensiteit van eutrofiëringseffecten af (in termen van chla en plaagalg *Phaeocystis*), maar worden de "thresholds" (grenswaarden) voor deze indicatoren overschreden. Bovendien zijn de nutriëntconcentraties nog steeds te hoog en is de situatie nog steeds niet stabiel.

Het aandeel van Rijnwater in de kustzone levert een relevante belasting van de Noordzee. En in verhouding tot de oppervlakte van het internationale Rijnstroomgebied levert Rijn-West een hoge bijdrage aan die belasting.

Rijn-West beslaat 5% van de oppervlakte, maar levert 7% van de vracht aan stikstof (N) en liefst 15% van de vracht fosfor (P). Dat is deels te verklaren door het hoge inwoneraantal, het intensieve landgebruik en hydrologische factoren als bodemsamenstelling en kwel, maar het betekent tegelijk dat er nog een flinke opgave ligt om de afwenteling terug te dringen. Bovendien laten de cijfers zien dat de vracht van deze stoffen vanuit het buitenland gestaag daalt, terwijl de vracht uit Rijn-West constant blijft. Daardoor neemt de relatieve bijdrage toe.

Zowel Nederland als de bovenstroomse burens Duitsland, Frankrijk en Zwitserland zijn aan zet om de waterkwaliteit te verbeteren.

Regionale afwenteling

N, P, Cu en Zn zijn ook probleemstoffen in regionale wateren. Wat deze stoffen betreft zijn de waterschappen en Rijkswaterstaat partners met dezelfde problematiek. Er is meer zicht gekomen op uitwisselingspunten en vrachten, maar dit beeld is nog niet geheel compleet.

Zicht op bronnen

Wel is er meer zicht op de bronnen van de verschillende stoffen. De grootste bronnen van lozingen van N en P in Rijn-West zijn landbouw in/uitspoeling (58% N en 38% P), gevolgd door rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's) en overstorten (28% N en 44% P). Voor Cu zijn de grootste bronnen stedelijk gebied (35%) en landbouw (28%) en voor Zn rwzi's (61%) en industrie (21%). De uitstoot van PAK is vooral gerelateerd aan verbrandingsprocessen, zoals de uitstoot van verkeer.

Volgende stappen

De volgende stap is nagaan welke maatregelen nodig zijn om de afwenteling terug te dringen. Dit zal een onderwerp zijn voor de gebiedsprocessen in 2013. Voor Rijn-West zijn van belang het uitvoeren van de nutriëntenaanpak en de voorgenomen maatregelen voor de rwzi's. In hoeverre extra maatregelen nodig en mogelijk zijn is nog een open vraag. Voor Cu, Zn en PAKs zijn er onvoldoende middelen op regionaal niveau om de uitstoot terug te dringen. Brongerichte maatregelen in binnen-

en buitenland hebben de voorkeur. Hiervoor is het Rijk aan zet. Andere vervolgvactiteiten zijn het maken van prognoses met behulp van de KRW-verkenner, het in beeld brengen van resterende knelpunten voor vismigratie en het agenderen van de problematiek bij bovenstroomse buitenlandse stroomgebieden.

Meer informatie: www.rijnwest.nl/krw-opgave-2015/stroomgebiedsafstem/

Bijzonder getijdengebied in de Sophiapolder

Zoetwatergetijdengebieden zijn zeldzaam, niet alleen in Nederland maar ook in Europa. In 2012 is er met het gereedkomen van de werkzaamheden aan de Sophiapolder een bijzonder getijdengebied bij gekomen. Er zijn inmiddels veel nieuwe waterplanten, insecten en vogelsoorten waargenomen, waaronder bergeenden, een kwetsbare watervogelsoort.

De Sophiapolder is een eiland in de Noord tussen Dordrecht en Alblasserdam. De polder ontstond in 1856 door inpoldering van een aantal zandbanken en is lange tijd in gebruik geweest als landbouwgebied. In 2007 is besloten om het eiland om te vormen tot een gebied met moerasnatuur, dat een schakel vormt in de Ecologische Hoofdstructuur. De Noord is een KRW-waterlichaam met een op het moment ontoereikende ecologische score. Doel van de herinrichting is het verbeteren van de ecologische kwaliteit, het verbinden van natuurgebieden en het compenseren van natuurwaarden die verloren zijn gegaan door onder andere aanleg van de Betuwelijn en de hogesnelheidslijn. De uitvoering is gestart in 2010. In juni 2012 is het nieuwe natuureiland feestelijk geopend.

Nieuwe natuur met zandplaten en rietvelden

De belangrijkste ingreep was het openen van de kade langs de Rietbaan op twee plaatsen en het laten ontstaan van twee stelsels

met getijdenkreeken. Langs de kreeken ontstaan bij laagwater droogvallende zandplaten en slikkige oevers, biez en rietvelden en op de hogere delen wilgenstruweel. Zo is bijna 80 ha nieuwe natuur gecreëerd. Het eiland is toegankelijk gemaakt voor extensieve recreatie. Er zijn wandelpaden, vlonders, uitkijpunten en een vogelkijkhut aangelegd.

Bijzondere samenwerking

De herinrichting van de Sophiapolder is het product van een bijzondere samenwerking tussen Rijkswaterstaat, de provincie Zuid-Holland, programmabureau Deltanatuur en Stichting Zuid-Hollands Landschap. In een convenant zijn afspraken gemaakt over de financiering, planning en uitvoering van de herinrichting. Rijkswaterstaat heeft de uitvoering ter hand genomen en deze gecombineerd met de sanering van de Rietbaan en de realisatie van een afmeervoorziening in de Rietbaan. Vanaf 2012 beheert het Zuid-Hollands Landschap het gebied. De samenwerking tussen deze partners met uiteenlopende belangen is voorspoedig verlopen, omdat alle partijen hetzelfde doel hadden en er een duidelijk convenant lag.

MEER INFORMATIE:

<http://www.zuidhollandslandschap.nl/tag/sophiapolder/>

Foto: Rijkswaterstaat

Activiteiten en ontwikkelingen Rijn-West

7.1 Aandachtspunten RBO

Veel aandacht van het RBO Rijn-West is in 2012 uitgegaan naar de projecten nutriënten en stroomgebiedsafstemming (zie hoofdstuk 4 en 5).

Daarnaast heeft het RBO nagegaan of de wijze van samenwerking in Rijn-West aanpassing vroeg. Er zal meer nog dan in voorgaande jaren de nadruk worden gelegd op het strategisch en besluitvormend karakter van de RBO-agenda. Daarvoor is een bestuurlijke agenda vastgesteld met circa 7 vergaderingen tot eind 2015. De kerninhoud van het RBO is waterkwaliteit met als doel afspraken te maken in de plancyclus op stroomgebiedsniveau. Gerelateerde beleidsdossiers worden gericht ingebracht. De voortgang van de herijking van de Ecologische Hoofdstructuur en de daarmee gepaard gaande bezuinigingen is een continue punt van aandacht voor het RBO.

Kaders voor gebiedsprocessen

In november 2012 heeft het RBO een eerste discussie gevoerd over de kaders voor de gebiedsprocessen in 2013. Het RBO heeft benadrukt dat een maatschappelijke benadering van waterkwaliteit centraal moet staan. Werken aan waterkwaliteit is van betekenis voor een gezonde, productieve en aangename leef- en werkomgeving.

Brief over visplannen

In het voorjaar van 2012 heeft het RBO in een brief aan de staatssecretaris van EL&I aandacht gevraagd voor de betrokkenheid van waterbeheerders bij het opstellen van visplannen. In het voorstel van de staatssecretaris was geen rol voor de waterbeheerders voorzien, wat leidde tot zorg omdat bij gebrek aan afstemming de KRW-doelstellingen in gevaar kunnen komen. Inmiddels zijn er gesprekken gaande met het ministerie en het lijkt erop dat de waterbeheerders een belangrijke adviesrol gaan krijgen. De gesprekken lopen nog even door.

Zichtbaar effect in Nieuwkoopse Plassen

Het RBO Rijn-West heeft in 2012 tweemaal vergaderd, in maart en in november. In oktober hebben RBO en Klankbordgroep de Nieuwkoopse Plassen bezocht. Hier is een aantal KRW-maatregelen in uitvoering, onder andere het graven van nieuwe petgaten. De Nieuwkoopse Plassen zijn een prioritair gebied waar het gaat om waterkwaliteit. Er is veel geïnvesteerd in het gebied, zowel in geld als in een goede samenwerking en de resultaten worden steeds beter zichtbaar.

Verbrede Klankbordgroep vraagt focus in gebiedsprocessen

De Klankbordgroep Rijn-West heeft in november een brede bijeenkomst belegd waarin maatschappelijke organisaties hun wensen hebben uitgesproken over de inhoud van de gebiedsprocessen en de manier waarop zij daarbij betrokken willen zijn. Veel organisaties, ook buiten de vaste leden van de KBG, hebben een inbreng geleverd. De organisaties dringen onder andere aan op een grotere integratie van waterkwaliteit, waterkwantiteit en veiligheid. Zij verwachten ook een duidelijk focus en prioriteitsstelling, in elk geval voor de beschermde gebieden.

Meer informatie:

RAO-ateliers en presentatie op Wereld Water Forum

Het Regionaal Ambtelijk Overleg (RAO) Rijn-West heeft in 2012 atelier gehouden over (opnieuw) nutriënten en over vorm en inhoud van de gebiedsprocessen. In maart heeft een ambtelijke delegatie van Rijn-West een bezoek gebracht aan het Wereld Water Forum in Marseille, waar zij onder andere een presentatie heeft gegeven over stroomgebiedsafstemming. Hiervoor was duidelijk internationale belangstelling, het onderwerp speelt in veel EU-lidstaten.

Leerlingen van een basisschool bemonsteren de natuurvriendelijke oever Pijlkruid bij Schoorl.
Foto: Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.

7.2 Bestuurlijke nadruk op maatschappelijk belang waterkwaliteit

Het maatschappelijk belang van waterkwaliteit kreeg veel nadruk op twee bestuurlijke conferenties. In juni bespraken bestuurders in Deventer de stand van zaken bij de uitvoering van de KRW en de opgaven voor de komende periode. Zij benadrukten het belang van investeren in waterkwaliteit, dat verdient meer aandacht. Om de nadruk op goede projecten te illustreren werd op die dag ook een openingshandeling verricht van de vistrap in het Deventer Zandweteringpark.

Op de internationale bestuurlijke conferentie "River of Dreams" in september kwamen inspirerende voorbeelden van grensoverschrijdende samenwerking aan de orde. De conferentie werd afgesloten met de "Verklaring van Den Bosch": 10 statements, onder andere over het zichtbaar maken van de voordelen van schoon water.

Zie: <http://www.wfdconference.com>.

Op beide conferenties was een delegatie van Rijn-West aanwezig.

7.3 Landelijke en internationale ontwikkelingen

EU-Blueprint vraagt aandacht voor gevolgen klimaatverandering

In november 2012 heeft de Europese Commissie de "Blueprint to safeguard Europe's Waters" (kortweg Blueprint) gepubliceerd. Hierin zet de Commissie een strategie uiteen om ervoor te zorgen dat overal in Europa voldoende water beschikbaar blijft voor de behoeften van mensen, de economie en de leefomgeving. Ondanks recente verbeteringen blijven er veel problemen met de kwaliteit van de wateren in Europa, maar ook met droogte en andere gevolgen van klimaatverandering. Er is niet zozeer nieuwe regelgeving nodig, maar vooral actie binnen de bestaande kaders, zoals de KRW.

Tegelijk met de Blueprint heeft de Commissie haar commentaar op de Stroomgebied-beheerplannen van de lidstaten bekend gemaakt. De Nederlandse plannen krijgen een positief oordeel. Wel vindt de Commissie de verdeling van taken en verantwoordelijkheden erg complex en vraagt ze om grotere transparantie. Daarnaast constateert de Commissie dat Nederland erg veel gebruik maakt van uitzonderingsmogelijkheden en heeft de zij wat zorg over het geringe doelbereik in 2015. Dat is op zich te verdedigen, maar ze vragen wel een betere motivatie dan nu in de plannen vermeld staat. Verder mist de Commissie een duidelijke strategie om de emissies uit de landbouw terug te dringen.

Dit zijn aandachtspunten voor de 2^e generatie Stroomgebiedbeheerplannen (SGBP-2). Daarin zal ook nadrukkelijk aandacht moeten worden besteed aan de gevolgen van klimaatverandering.

Meer informatie, inclusief links naar de documenten van de Europese Commissie: www.rijnwest.nl/gebiedsprocessen

Nieuwe regering

Met de vorming van de nieuwe regering lijkt er ook weer meer oog te komen voor waterkwaliteit. De minister van I&M heeft in de herfst van 2012 aangegeven duidelijk oog te hebben voor waterkwaliteit en voor de begrotingsproblematiek van de KRW. Medio 2013 zal zij de Kamer middels een voortgangsbrief over de voortgang van de KRW informeren.

Nationaal Kader

De Nota's Belangrijke Waterbeheerkwesties en Nationaal Kader Gebiedsprocessen geven kaders en aandachtspunten vanuit het Rijk voor het opstellen van het SGBP-2. Deze documenten zijn verschenen in het najaar van 2012. Ze zijn te downloaden via www.rijnwest.nl/gebiedsprocessen.

Doelen overige wateren

De waterkwaliteit van niet-KRW-wateren is onlosmakelijk verbonden met die van de overige wateren. Daarom heeft het RBO in 2010 de wenselijkheid uitgesproken van een goede methode om ook voor deze wateren kwaliteitsdoelen te bepalen. Uiteraard zonder rapportageverplichting aan Brussel. Dit onderwerp is opgepakt door een landelijke werkgroep vanuit IPO en UWV. Deze heeft in 2012 het werk aan chemische doelen afgerond, de ecologische doelen volgen begin 2013. In juni 2013 zullen de methoden voor doelbepaling officieel worden vastgesteld.

Kaderrichtlijn Mariene strategie (KRM)

In november 2012 heeft het kabinet deel 1 van de Kaderrichtlijn Marine Strategie vastgesteld. Dit geeft een overzicht van de toestand van het Nederlandse deel van de Noordzee en van de problemen die om een aanpak vragen. Rijkswaterstaat heeft een factsheet gemaakt met een overzicht van de opgave die een goede kwaliteit van de Noordzee vraagt aan de bovenstroomse gebieden. Uitvoeren van de KRW-maatregelen in het stroomgebiedbeheerplan is noodzakelijk om het doel van de KRM -een goede toestand van de Noordzee- te halen. Voor enkele nieuwe probleemstoffen, waaronder plastics, zal aanvullend beleid nodig zijn.

De factsheet kan worden gedownload op www.rijnwest.nl/

Discussie over mest -en landbouwbeleid duurt voort

De uitkomsten van de discussies over het nieuwe mestbeleid en het nieuwe Europese Landbouwbeleid (GLB) kunnen grote invloed hebben op de waterkwaliteit, onder andere vanwege de aanpak van de nutriëntenproblematiek. Door verkiezingen en kabinetsformatie is de besluitvorming vertraagd. Gesprekken met de Europese Commissie over de invulling van het 5^e nitraatactieprogramma gaan in maart 2013 van start en worden voor de zomer afgerond. Daarna zal politieke besluitvorming over het 5^e Actieprogramma Nitraat plaatsvinden.

Andere onderwerpen

- De herziene versie van het Beheerplan Rijkswateren, waarin de bezuinigingen op KRW-maatregelen door het Rijk zijn verwerkt, is in 2012 vastgesteld.
- KRW Volg- en Stuursysteem: Voor het volgen (en bijsturen) van het effect van deze maatregelen is het Volg- en Stuursysteem (kortweg VSS) ontwikkeld. Deze ontwikkeling is in 2012 afgerond en dit systeem kan nu worden geïmplementeerd. Naast Stowa zijn hierbij 3 waterschappen uit Rijn-West betrokken (Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Hoogheemraadschap van Rijnland).
Meer informatie: http://www.watermozaiek.nl/index.php?title=KRW-maatregelen_in_veengebied,_op_de_voet_gevolgd

Colofon

Uitgave: Regionaal Bestuurlijk Overleg Rijn-West

Voor vragen of voor extra exemplaren kunt u zich richten tot Steven Visser (projectleider Rijn-West), steven@visserwaterbeheer.com

Samenstelling en tekstredactie: Otto Cox (communicatie-adviseur Rijn-West)

Vormgeving en druk: Trichis communicatie en ontwerp

Mei 2013

